

Sukututkimuksen psykologiaa

0. Johdanto

Aluksi lienee paikallaan kuvat lyhyesti lukijoille kirjoittajan tieteenteoreettinen käsitys siitä, **mikä sielu on ja missä se sijaitsee**. Ensinnäkin, psykkinen ei ole valmiina olemassa eikä se kasva tyhjiössä. Biologinen yksilö hapuilee fyysisessä ja sosi-aalisessa ympäristössään ja etsii olemassaololleen toteutumisen muotoja. Ympäristö tuottaa ristiriitoja ja pakottaa biologisen yksilön kehittämään ratkaisuja elämisen ongelmiin. Psykkinen syntyy ja kehittyy jatkuvana historiallisena prosessina yksilön ratkaistessa ympäristön välttämättä tuottamia ristiriitoja. Se muodostuu nahan sisä- ja ulkopuolisen maailman rajalle, eikä sitä voi löytää ruumista yhä tarkemmin tonkimalla eikä ympäristöä intensiivisesti tarkkailemalla.

Toiseksi, ihmisen toimintaa säätelee tietoinen mieli vain pieneltä osalta. Useimmin hän vain tulee tehneeksi jotain ja vasta sitten ryhtyy aprikoimaan, miksi teki juuri näin. Usein ainakin kuvittelemme tuntevamme muut lähimmäisemme, kun taas itsellemme jäämme tuiki tuntemattomiksi. Ihmisten välillä on suuria eroja itsetutkistelun suhteen. Kirjoittaja joutuu jo työnsä vuoksi ja työkuunnossa pysäkseen tutustumaan itseensä. Niinpä tämän alustuksen aihepiirikin ajautui teemaan, josta kuvittelen jotakin tietäväni ja jota olen enemmän tai vähemmän pohdiskellut itseäni koekaniinina käyttäen. Arvelen näin jälkiviisaasti, ettei pieni löytöretki itseen ja itsetuntemuksen lisääminen välttämättä haittaa muidenkaan sukututkijoiden elämässä selviytymistä.

Käytettävissä ei ole ollut empiiristä tutkimustietoa sukututkimuksen motiiveista. Subjekti ja objekti ovat olleet sama asia. Sukututkija Vikman on ollut samannimisen sukututkijan, psykologin ja psykoterapeuttin havainnoitavana ja analysoitavana. Tällöinen introspektiivinen metodi on altis vioutuneille tulkinnoille. Tieteellisen metodiikan opettaminen on tehnyt kriittiseksi päätelmien teon suhteen. Kun sukututkija on samalla psykologi hän voi psykologisoida itseään ja yleistää havainnot koskemaan sukututkijoita yleensä. Toivottavasti

suoritetut arvosanat sosiologiassa auttavat kiinnittämään huomion myös yhteisöllisiin ja kulttuurisiin ympäristövaikutuksiin intrapsyykkisen dynamiikan ohella. Nykyisessä työssäni olen kallon kutistamisen sijasta taipuvainen laajentamaan sitä, avaamaan uusia näkökulmia solmuisten elämän ongelmien ratkaisemiseen.

Sukututkimus näyttää olleen kirjoittajalle muuan tapa lisätä itsetiedostusta. Tutustuminen erilaisina historiallisina aikoina sekä erilaisissa ammateissa ja yhteiskunnallisissa asemissa toimineisiin esivanhempiin on avannut uudenlaisia näkökulmia oman identiteettiin. Esipolvien kehityshistorian tunteminen voi yleisemminkin toimia itsetuntemuksen syventämisen keinona. Oman persoonallisuuden erityisluonnetta on mahdollista ymmärtää vanhempien ja isovanhempien kehityshistorian kautta. Vanhemmat ja isovanhemmat ovat identiteettikehityksen kannalta kiinnostavimmat, mutta neljäskin polvi merkitsee jotain persoonallisuuden kannalta joskin vaikutukset ovat jo paljon välittyneempiä ja vaikeammin osoitettavissa. Lukuun kannattaa myös ottaa esikuvina sisarukset, tädit, enot ja sedät, serkut, joiden kanssa itse ja perheenjäsenet ovat joutuneet suhteellisen paljon tekemisiin.

Tämän esityksen ideana on tarjoilla joitakin jäsennyksiä sukututkimusta motivoivista tekijöistä sekä sukututkimuksen aineettomista tuloksista sekä siten virittää harrastustovereita suomaan jokusen ajatuksen genealogin sielulleen.

1. Sukututkimuksen motiiveista

Jokaisella sukututkijalla on kokemuksia siitä, miten ihmiset reagoivat kerrottuaan tutkivanne sukuaan. Moni tuttava tai sukulainen lienee ihmetellyt kiinnostuksen kohdetta ja tehnyt ehkä tulkintoja motiiveistanne? Moni on kyselyjen vuoksi saattanut alkaa mietiskellä, miksi teen juuri sukututkimusta enkä harrasta jotain muuta? Joku saattaa ajatella, ettei mitään erityistä syytä ole. Juice Leskisen sanoin hän voi väittää: ”Jos minä itken, itken muuten vain.”

Sukututkimusharrastus yleensä alkaa jostakin. Kunkin harrastajan kohdalla voidaan puhua tällöin prosessia käynnistävästä tekijästä. Varsin usein harrastuksen valintaan johtava motiivi on aluksi tiedostamaton, mutta saattaa vähitellen muuttua tietoiseksi. Toisaalta jokaisella sukututkijalla on tietoisia selityksiä, jotka eivät välttämättä osu oikeaan eli kerro todellisista motiiveista. Ihmiset ovat taitavia keksimään toimivia valeita.

Sattumalla on usein sormensa pelissä. Joku tuttava tai sukulainen tulee vetäneeksi mukaan. Sattuma ei kuitenkaan kauan motivoi. Harrastus loppuu, ellei sielu ole mukana. Niinpä toiseksi on syytä tarkastella niitä motiiveja, jotka pitävät harrastustalla tai jopa vahvistavat siinä pysymistä.

1.1. Käynnistävät motiivit

Sukututkimusta käynnistävät motiivit voidaan jaotella vaikkapa tiettyssä elämänkaaren vaiheeseensa aktivoituviin, tiettyä erityiset historialliset kokemukset omaavia sukupolvia koskeviin, johonkin erityisryhmään kuulumiseen liittyviin ja persoonallisuudesta juontuviin tai muihin yksilökohtaisiin motiiveihin.

1.1.1. Elämänvaiheeseen kytkeytyvät motiivit

Yleisessä kehityspsykologiassa on vakiintunut käyttöön itse asiassa vanhaan tuttuun ilmiöön viittaava **elämänkaaren** käsite. Postmoderni, välittömiä elämyksiä ja tarpeentyydytyksiä metsästävä ihminen ja nuoremmat ikäpolvet kaikkinaikin aikoina ovat kiinnostuneita nykyhetkestä ja tulevasta. Keski-ikässä tehdään usein välitilinpäätöstä ja ihmetellään, miten elämä ei mennytkään odotusten ja toiveiden mukaisesti. Elämänkaaren loppupään lähetessä kuolema kolkuttaa lähiomaisten ja ikätovereiden kuoleman muodossa. Nykypolvesta esipolveksi muuttumisen lähestyessä lehtien kuolinilmoitukset kiinnostavat ja saattavat ahdistaa ainakin tiedostamattomalla tasolla ellei ole vielä valmis kuolemaan. Jäljellä olevan elämän lyheneminen ja kuoleman läheisyys alkavat motivoida oman elämänhistorian ja elämisen ongelmien ymmärtämiseen tähtääviä toimia. Sukulaisten ja ystävien menettäminen saattaa johtaa sukurakauden ja yleensäkin ihmissuhteiden merkityksen oivaltamiseen.

Luonnollisesti tämä motiivi tulee kyseeseen suhteellisen myöhään käynnistyvän harrastuksen käynnistäjänä. Mitä nuorempana alkaa, sitä todennäköisemmin on motiivina jostakin yksilökohtaisesta motiivista. Itselleni on jäänyt harrastuksen alku-

huuman ajoilta serkuntytären repliikki erityisesti mieleen: ”Oletko jo siinä vaiheessa?” En kysynyt enkä ole myöhemminkään tullut kysyneeksi, mitä itseäni vain puolitoista vuotta nuorempi sukulaisnainen kysymyksellään tarkoitti. Hautaanko menoa jo odottelemassa, dementiaa jo alkanut, vihdoin olet etsimässä itseäsi vaiko jotain ihan muuta?

1.1.2. Yksilölliset ja ryhmäkohtaiset motiivit

Differentiaalista kehityspsykologiassa tutkitaan yksilöiden välisiä eroja. Voidaan asettaa esimerkiksi kysymys: Millaiset ihmiset tutkivat sukua? Millaiset elämäkokemukset, millaiseen ryhmään tai sukupolveen kuuluminen tai millainen asema lapsuusperheessä lisää sukututkimuksen aloittamisen todennäköisyyttä? Entä miten näihin eri ryhmiin kuuluvien motiivit poikkeavat toisistaan?

1.1.2.1. Persoonallisuuserot

Ihminen on luonnostaan subjektiivinen ja itsekeskeinen. Mikäli elämän varrella on tullut vaikeasti kestäviä loukkauksia ja nöyryytyksiä, astuu kuvaan vahvasti narsistinen motiivirakenne. Sukututkija voi yrittää paikata haavoittunutta itsetuntoa etsimällä ja esittelemällä hienoja esipolvien edustajia. Polveutumisylypeys (”Minä olen parempi kuin muut”, kilven kiillottaminen esipolviin hinkkaamalla, ratsastaminen toisten saavutuksilla eli esisien kunniamerkkien kantaminen ikäänkuin omina ansioina) on muuan ratkaisu narsistiseen problematiikkaan. Terveen ja patologisen narsismin raja on veteen piirretty viiva. Kukapa ei olisi ajoittain sellaiseen hairahtunut. ”Olen vanhaa sukua.” ”Niinhän me kaikki.”

Haavoittuvan itsetunnon seurauksena saattaa olla loukkaantuminen ja vaivihkaa lopettaminen, kun mieluisia ja tarpeeksi arvokkaita esivanhempia ei löydykään. Moni asiaan vihkiytymätön kyselee piruillakseen mahdollisesti löytyneistä mustalaisista tai murhamiehistä. Terveen itsetunnon omaava sukututkija ei ota toisen tekoja sen paremmin kunniamerkkeinä kuin häpeinäkään itselleen. Nämähän voivat olla sukututkijalle kuin virhepainokset filatelisteille, aarteita, joista hän on erityisesti kiinnostunut.

1.1.2.2. Perheen ja suvun salaisuudet

Historia-termi tarkoittaa ruotsiksi myös juttua tai kertomusta. Narratiivinen metodi saattaa johtaa

narraamiseen, paikkansa pitämättömien, hämäävien selitysten sepittämiseen. Lapsia ja muuten tietämättömiä yritetään johtaa harhaan kertomalla osatouksia tai menneisyyttä vääristeleviä juttuja. Vaikeneminen on kultaa, jos halutaan saada aikaan tragedioita. Perinnönjakojen yhteydessä saattaa tulla esiin muunneltuja, vaiettuja tai salattuja tosiasioita. Perintöriidat syntyvät useimmiten salaisuuksien vuoksi ja synnyttävät uusia salaisuuksia. Aviottomat lapset, avioerot, itsemurhat, sisaruksia eriarvoistava kohtelu ovat omiaan tuottamaan aggressioita ja ahdistusta, joka saattaa motivoida sukujuurten selvittämiseen.

Henkilökohtaisen sukuun tai sukulaisten välisiin suhteisiin liittyvän ongelman tai salaisuuden selvittäminen voi lähteä esimerkiksi seuraavanlaisista kysymyksistä: Miksi isä ja eno vihaavat toisiaan? Miksei naapuristoon voi pitää yhteyttä, vaikka siellä asuu sukulaisiakin? Miksi tädin asioista aina vaietaan? Onko minulla sisar- tai velipuolia? Miksen koskaan saanut leikkiä pikkuserkkujeni kanssa, vaikka ne olivat niin kivoja?

1.1.2.3. Lähiomaisten henkilökohtaiset kokemukset

Vanhemmat isovanhemmat jne. ovat käyneet läpi vaikeita kokemuksia, joiden seurauksena on kehittynyt käsittämättömän voimakkaita tunnereaktioita ja/tai tunteiden piilottamista, mikä on vaikuttanut myös sukututkimusta aloittavan oman psyykkiseen kehitykseen. Mistä lie johtuvat äidin itkut ja isän kiroukset? Entä katkeruus, kauna ja ylimielisyys? Varmat mielipiteet, joiden kyseenalaiseksi asettaminen saattoi johtaa raivostumiseen ja selkäsauinaan?

Poliittisideologiset kiistat, uskonriidat ja yhteiskunnan valtarakenteiden luomat katkeruudet ovat omiaan luomaan sukututkimusta synnyttäviä jännitteitä. Suomessa sisällissodan tapahtumat aiheuttavat edelleen vahvoja tunnereaktioita. "Väärällä puolella" 1918 olleet sukulaiset ("persona no grata") saattavat kiinnostaa salailemista herättävinä kohteina. Leimat, joiden merkitys voi jäädä lapselle epäselväksi (punikin kakara, iikolli, kommari, lahtari, maanpetturi), ovat aikuisille tutkimuksen arvoinen asia. Uskonnon kieltäminen tai korostaminen, jyrkät kiellot tiettyyn urheiluseuraan tai järjestöön liittymisestä tai suhtautuminen koulutukseen ("Ei sitä kouluun panna. Herra siitä vaan tulee") voivat niinkään motivoida aloittamaan.

Joillakin ihmisillä on pyrkimys kieltää juurensa ja hävetä vanhempiaan, jotka ovat väärällä puolella, väärää kansallisuutta, puhuvat outoa kieltä, ovat tulleet varastamaan esi-isien maat. Siitä seurauksena on joskus ajautuminen marginaali-ihmiseksi, kahdella tuolla istumaan yrittäväksi. Isovanhempien kuuluminen hävinneelle puolelle rasittavaa, koska kärsimyksistä ja oikean asian tappioista ei ole kivaa kuulla ja lukea. Osalla ihmisistä herää tarve selvittää taustansa vaikkapa sukututkimuksen avulla.

1.1.2.4. Sosiaalisten juurten heiveröisyys

Monilta ihmisiltä puuttuvat identiteettikehityksen mahdollistavat juuret. Kytännät historiaan puuttuvat, etenkin, jos ketään omia lähisukulaisia ei ole tiedossa tai edes elossa. Erityisen voimakas ainakin vanhempien selvittämisen on ihmisillä, joille ei ole kerrottu omista vanhemmistaan. Tällaisia ovat adoptio- ja kasvattilapset, isättömät aviottomat lapset, orvot, huostaanotetut laitoslapset, lapsipuolet, avioerolapset ja he hakevat erityisen tarmokkaasti esiin salatut vanhemmat, mahdollisesti elossa olevat muut sukulaiset, unohdetun isän tai äidin, vaietun veli- tai sisarpuolen.

Juurten puuttumisen lisäksi joidenkin kasvatti- ja adoptiolasten kohtelu on saattanut olla - kuten muinoin huutolaislasten - ankaraa, ymmärtämätöntä, välinpitämätöntä tai salailevaa. Käsittelemättä jäävä suru muuttuu usein vihaksi ja ajaa kaivelemaan menneitä, hylätyksi joutumisen syytä. Parhaassa tapauksessa he tulevat havaitsemaan, että hylkäämisen syyt ovat olleet heidän ulkopuolellaan.

1.1.2.5. Ympäristöjen muutokset ja vaihdokset

Kotiseudun tai kotimaan jättäminen aiheuttaa muroksen, joka katkoo yhteydet sekä tuttuun ympäristöön että ihmisiin ja yhteisöihin. On monia ihmisryhmiä, jotka ovat kokeneet tämäntapaisia elämänmuutoksia. Emigrantit hakevat juuriaan valtamertenkin takaa, mikä näkyi esimerkiksi vuosia sitten pidetyn Turun kongressin, "Roots in Finland" runsaan osanottajajoukon silloisten kotimaiden jakautumista. Sodanaikaiset sukupolvet ovat monin eri tavoin joutuneet tulemaan toimeen vaurioituneiden juurtensa kanssa. Monilta on kuollut lähiomaisia, naapurit ja ystävät ovat joutuneet kadoksiin. Sotalapset ovat joutuneet kokemaan ainakin kaksi hylkäämistä ja ihmettelemään onko heillä äitiä tai isää ja missä maassa. Evakkotien kokeneen karjalaisen siirtoväen osana on ollut kunnaiden kaippu ja

matkat rajan taakse kaivelemaan kotipihan mullasta juuria aivan konkreettisestikin sekä tuntemattomiin leposijoihin joutuneiden vainajien etsiminen. Monet 50-60 -lukujen maassamuuttajatkin tekevät nostalgiamatkoja entisille asuinpaikoilleen. Sosiaalisten siteiden toistuvat katkeamiset johtavat kotipaikkaa koskevaan tiedusteluun annettuun hieman kyyniseen vastaukseen: ”En ole oikein mistään kotoisin.”

1.2. Ylläpitävät motiivit

Harrastuksen käynnistyttyä työ alkaa kiittää tekijäänsä. Sukututkimus motivoi tekijäänsä monin tavoin tuottamalla uusia haasteita ja tavoitteita. Ruokahalu kasvaa syödessä ja usein aluksi astuvat kuvaan **määrälliset tavoitteet**. Asiaan vihkiytymättömät esittävät näitä tavoitteita korostavia kysymyksiä. Kuinka pitkälle olet päässyt? Kuinka monta henkilöä jo kuuluu sukupuuhusi? Monella aloittelijalla on aluksi ikään kuin postimerkkien keräilijän tai pilkkikilpailuun osallistujan motivaatio. Kalojen tai merkkien määrä kiinnostaa.

1.2.1. Laadulliset eli sisällölliset tavoitteet

Kehittyneempi keräilijän motivaatio keskittyy harvinaisuuksien, ”aarteiden” etsintään. Kaivetaan vain kultaa, ei kuparia. Kiinnostavat esipolvien edustajat otetaan tarkempaan syyniin. Tarkastellaan, missä asemassa joku on, mitä saanut aikaan ja osannut. Esimerkiksi saattavat kiinnostaa ”väärä koivun takaa” säätyläissukulaiset, kirjallisuudessa taitojen perusteella mainitut, käsityöläiset, lukkarit ja sotilaat. Voi esimerkiksi kiinnostua papista, joka tappaa paimenen ja saa jatkaa silti virassaan. Kirkollisiin ja maallisiin rangaistuksiin tuomittujen osalta voi pohdiskella niihin johtaneiden tekijöiden moninaisuutta.

Dokumenteissa esiintyvien tietojen ristiriitaisuus saattaa haastaa oikeiden faktojen perusteelliseen selvittämiseen. Dokumenttien virheiden oikominen, henkilön katoaminen ja esiin kaivaminen panee voittamaan esteitä.

”Salapoliisin työ” on sinänsä kiinnostavaa olipa etsittävä henkilö kuka tahansa, joka ”piilottelee” itseään tai vanhempiaan.

1.2.1.1. Esipolvista löytyvät esikuvat

Myönteisten samastumismallien löytyminen oman suvun historiasta tukee oman persoonallisuuden kasvua. Vahva, tunneperäinen identifioituminen voi

tuottaa parhaimmillaan autuaan hyvänolon tunteen ja rohkaisee toimimaan määrätietoisemmin. Mielikuvan voi luoda esimerkiksi sepästä astelemassa pihalla pajaansa kohden, jossa puolivalmis vältin siipi odottaa jatkokäsittelyä tai torpparinemännästä kymmenpäisen lapsikatraansa kaitsijana.

1.2.1.2. Kontakti ja kosketus kotiseudun ja suvun kotiseudun kamaraan

Tämän tavoite muuttuu tietoiseksi, kun tietoa esipolvien asuinpaikoista alkaa kertyä. Elinympäristö alkavat saada uusia tunnepitoisia merkityksiä. Retket kaukaisten esipolvien kotimaisemissa, karjalaisten ryhmämatkat kotipitäjään tai aamuinen ongelle lähtö isoisän kalavesille voiva toimia identiteettiä vahvistavina tunnekokemuksina.

1.2.1.3. Ihmissuhteiden lisääntyminen

Kuolleiden sielujen tutkimisen lisäksi sukututkija saa kontakteja myös monenlaisiin nykypolven edustajiin. Ensinnäkin hän tustustuu saman alan harrastajiin, joiden kanssa voi jakaa yhteisiä kokemuksia, kummelluksia ja löytämisen iloa. Hän löytää uuden yhteisön, jonka avulla voi vähentää eristyisyyden kokemusta ja vahvistaa olemassaolon tunnetta.

Tutkimuksen tekeminen tuo mukanaan tarpeen käyttää tietolähteinä nykypolven sukulaisia ja tutkimuksen kautta myös löytyy uusia, ennestään tuntemattomia sukulaisia. Ihmissuhteiden verkosto kasvaa ja tunne yhteisöön kuulumisesta voimistuu. Myönteisten kontaktien myötä lisääntyy tarve sukulaisien tapaamiseen ja ystävyys- ja tuttavuus-suhteiden kasvattamiseen sukukokousten kautta tai vaikkapa pikkuserkkujen esiinkaivaminen mahdollisina uusina ihmissuhteina.

2. Sukututkimuksen aineettomat tuotokset

Mitä tavoitteisiin pyrkimisestä sitten seuraa, miten työ kiittää tekijäänsä? Kunkin edellä kuvatun välitavoitteen saavuttaminen on tietenkin jo tulos sinänsä. Harrastuksen jatkuessa motiivit muuttuvat ja kehittyvät. Tavoitteiden saavuttamisen ajallinen järjestys ja arvostus muuttuvat, kun asiaan syvenyy. Määrälliset tavoitteet vaihtuvat laadullisiksi ja sisältöjen painotukset muuttuvat persoonallisuuden kehittyessä kohti kypsää aikuisuutta ja seesteistä vanhuusikää.

Elämän alkuvaiheiden jatkuva ylös- ja eteenpäin pyrkiminen on raskasta kuin ylämäen kipuaminen ja polttaa kulkijansa väijäämättä loppuun. Elämänkaaren jälkipuoliskolla voi lasketella rennosti alamakeen kertyneiden taitojen ja elämäkokemuksen varassa.

2.1. Persoonallisuuden rakentuminen

Ihmisyksilön psyyken persoonallisuudeksi nimetty osa kehittyy ihmisten parissa elämisen tuloksena. Persoonallisuuden syntymisessä on kyse toisen ihmisen löytämisestä peiliksi, jota havainnoimalla vähitellen löytää itsensä erillisenä yksilönä. Minuus syntyy alunperin vauvan ja hoitavan aikuisen välisestä vuorovaikutuksesta. Identifikaatio, samastuminen toiseen ihmiseen tapahtuu ulkoisten vaikutusten sisäistämisenä ja ilmenee sisäistysten ulkoistamisena yksilön psyykkisenä toimintana suhteessa ympäristöönsä.

Minuuden eli identiteetin kehitykseen vaikuttavat eri elämän kaaren vaiheissa osittain samankaltaiset ikävaiheeseen liittyvät, osittain tiettyyn sukupolveen kuuluvien jaetuista yhteisistä historiallisista tapahtumista seuraavat tai tiettyyn yhteiskunnalliseen kerrostumaan tai sosiaaliseen ryhmään kuulumisesta aiheutuvat ja lopulta satunnaiset tai muuten vain tiettyyn yksilöön kohdistuvat biologiset tai ympäristötekijät.

Yksilöiden persoonallisuudet eroavat mm. sen suhteen, miten hyvin ne ovat toisaalta kiinnittyneet toisiin ihmisiin ja toisaalta eriytyneet eli yksilöityneet itsenäisiksi toimiviksi kokonaisuuksiksi. Pulmallisia ovat persoonallisuudet, joissa jompikumpi kehitystulos on painottunut liiaksi toisen kustannuksella. Edellisen korostuminen johtaa liialliseen riippuvuuteen ja epäitsenäisyyteen, kun taas jälkimmäinen ulkopuolisuuden kokemuksiin ja sosiaaliseen eristymiseen. Tasapainoiden persoonallisuus pystyy tilannekohtaiseen joustavuuteen pystyen sekä läheisyyteen ja yhteistyöhön että yksinolosta nauttimiseen sekä itsenäiseen päätöksentekoon ja tavoitteiden asetteluun.

2.1.1. Esi-isät ja -äidit esikuvina

Sukututkimus voi harrastuksena toimia mahdollisuutena jatkaa ja täydentää identiteettikehitystä. Se voi johtaa uusiin ja kehitystä tukeviin samaistuksiin ja siten vahvistaa persoonallisuuden kehittymistä, nousua uusille tasoille. Kun lapsuuden kehityksessä samastumiskohteina, esikuvina tai malleina toimivat äiti, isä, isovanhemmat, sisarukset ja muut lap-

sen välittömässä kasvuypäristössä vaikuttavat ihmiset, aikuisuudessa ja erityisesti esipolvista kiinnostuneiden aikuisten välittömästi koettujen samastumiskohteiden rinnalle astuvat myös ne esipolvien edustajat, joista on vain perimätietoa tai kirjallisina dokumentteina tallennettuja havaintoja.

Tullakseen samastumisen kohteeksi, esikuvaksi tai roolimalliksi, kohdehenkilöllä on oltava samastujansa arvostamia taitoja, sosiaalinen asema, persoonallisuuden piirteitä tai muita henkilökohtaisiksi ominaisuuksiksi katsottavia. Kohteen on sanalla sanoen oltava positiivinen malli, jonka taitoja ja muita ominaisuuksia samastumaan pyrkivä haluaa sisäistää omikseen.

2.1.1.1. Taidot

Ajattelu siirtyy käsistä päähän. Käsityöläinen tekee ja kiertää näkemässä muutakin kuin omaa pihapiiriä ja alkaa käsittää, nähdä asioiden ja ilmiöiden välisiä yhteyksiä laajemmin kuin vain omaa pihapiiriä ja tahkoa kiertävät. Kukaan ei ole seppä syntyessään, mutta suvusta löytyvät lukuisat sepät saattavat johtaa käden taidon arvostamiseen ja sen todistamiseen, ettei ole peukalo päässyt kasvamaan keskelle kämmettä. Tyvestä puuhun nousemisen voi toteuttaa vaikkapa lähtemällä puukkokursseille omakohtaisesti tuntemaan, miten rauta muotoutuu vasaran ja alasimen välissä. Perinne siirtyy jälkipolville, kun päällään töitä tekevä isä takookin käsillään pojalle puukon eikä päättään seinään.

Uusista asioista kiinnostumiseen ovat usein esipolvet syytä. Suvusta löytynyt lukkari voi kiinnittää huomion sosiaalisen yhteisön merkitykseen vahvan identiteetin kasvattajana. Vanhan kirkonkellon latinankielinen teksti: "Vivos voco, mortuos clango fructura frango" (Eläviä kutsun, kuolleita valitan, salamat murskaan.) kuvaa lukkarin rakautta seurakuntaansa ja saattaa saada nykypolven sukututkijan kiinnostumaan sekä yhteishengestä ja hädänalaisten auttamisesta että laulusta, kirkkomusiikista ja kirkonmenoista. Kirkonrakentajaan törmäminen kirkkorakennusten katsomiseen uusin silmin niin ulkopuolelta kuin urkuparvelta.

2.1.1.2. Selviytymiskeinot

Monet nykypolven edustajat kehittävät ylivoimaisia ongelmia auton ostamisesta, työpaikan vaihdosta tai naapurin lasten paremmasta opintomenestyksestä. Taloudellisesti niukkoja ja poliittisesti epävakaita aikoja läpikäyneet sukupolvet ihmettelevät ny-

kyihmisten suurta huolestuneisuutta. Mikä pula se esimerkiksi on, että joka päivä syödään ylen.

Sukututkimuksen harrastaja voi myöntää nykyongelmat, jotka ovat suuret joskin tyystin entisistä poikkeavat. Historiallisen perspektiivin aukeaminen auttaa suhteuttamaan huolenaiheita toisiinsa. Aleksis Kiven veljesten ralli: ”Elettiinpä ennenkin vaikk’ ojan takan’ oltiin” kuvaa ehkä monen sukututkijan ihmettelyä, onko meillä siinä määrin syytä huoleen kuin nälkävuosien kuoleman kylvön, suuren pohjan sodan ja isonvihan näännyttävät vuodet, sisällissodan vankileirit tai talvisodan tykistökeskitykset kokeneilla ihmisillä.

Uudet ja toimivammat elämässä selviytymismallien hakeminen Tietoisuus esipolvien selviytymiskyvystä kasvattaa tulevaisuudenuskoa ja rohkaisee nykyisten elämisen vaikeuksien voittamisessa. asettaa nykypulmat oikeisiin mittasuhteisiin ja lopettaa turhiin marinoinhin turvautumisen.

2.1.1.3. Tunteen ankkuroituminen

Sukututkimuksen tuottamat havainnot esivanhempien taidokkuudesta ja onnistuneista selviytymisstrategioista johtavat päätelmiin myös omasta vahvuudesta. Esipolven edustajiin samastuminen - asettautuminen esi-isien housuihin tai -äitien hameisiin - sisäistyy omakohtaisena tunnekokemuksena olipa se tietoinen tai ei. Kaksi kertaa leskeksi jäänyt ja monen lapsensa kuoleman kokenut ja ilmeisesti käsistään taitava pitäjänsuutari, rusthollia lampuotina viljellyt kuulun kirkonrakentajan isä ja toisen isoisä tai iso ja vahva renkivouti voivat toimia sisäistyneinä esikuvina, suorastaan ”voimaeläimenä” samoin kuin peräkkäisten Johanneiden, Johanneksien, Jussien monen polven pituinen ketju.

Esi-isistä kumpuavan voiman voi kytkeä vahvaan tunnekokemukseen vaikkapa sisäisellä ”mantralla”, sanomalla itselleen ”Serafia”, ”Staffansson!” tai ”Johannes” ja liittämällä ajatuksissaan nämä merkit niihin kyseisten esipolven edustajien ominaisuuksiin, jotka haluaa omaksua itselleen.

2.2. Vanhuus ja viisastuminen

Ihmiset eroavat toisistaan persoonallisuuden kehittymisen, tädeksi aikuiseksi ihmiseksi kasvamisen suhteen. Jotkut jäävät toisista riippuvaisiksi epäitsenäisiksi, joista muiden on pidettävä huolta. Toiset ehkä pystyvät pitämään huolen itsestään mutteivät pysty antamaan muille juuri mitään. Eivät kaikki siittäjät ole isiä eivätkä kaikki synnyttäjät pysty

äitiyteen. Joistakuista kehittyä tulevia polvia kasvattamaan ja tukemaan kykeneviä äitejä ja isiä, joilla lisäksi riittää voimia toisista ihmisistä vastuuta kantavat rakentaa ja vahvistaa yhteisöään laajemminkin. Jotkut miehistä kehittyvät isiksi asti, jotkut vain miehiksi, kun taas valitettavan monet ihmisurokset jäävät pikkupojiksi. Aikuisiksi isiksi ja äideiksi asti kehittyneet ovat saaneet osakseen hyvän kasvuympäristön ja pystyvät noutamaan lapsuudestaan ne voimavarat, joiden avulla jaksaa sekä rakastaa että tehdä työtä.

Sukututkija ei ole ”postmoderni”, vain nykyhetkeen tuijottava ja turistina omaa elämäänsä seuraileva päiväperho. Hän on pikemminkin hieman vanhanaikainen eli ”moderni” ihminen, jolla lisäksi on myös menneisyys ja tulevaisuus - tai sitten jopa pre- tai suorastaan epämoderni otus, joka painottaa historian merkitystä sekä yhteisön että yksilön elämän suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Biologisen varustuksen eli ruumiin heikkeneminen ja fyysisten voimavarojen väheneminen korvautuvat tiedoilla, taidoilla ja elämän kokemuksella. Ns. primitiiviset kansat ovat aina kunnioittaneet vanhoja kokeita jäseniään, mikä luonnollista silloin, kun kulttuurin siirtämiseen jälkipolville ei ole käytössä kirjallista. Aina on nykypolvien edustajia jotka kuvittelevat tietävänsä asiat paremmin eivätkä pysty tai halua kuullakaan vuosituhansien kulttuurisesta kokemuksesta.

Länsimaissa tekno- ja infokratia välineet antavat aakkosjärjestyksessä ensimmäisiksi pyrkiville ahneille, historiaa halveksiville ja vähäisen elämäkokemuksen omaaville nuorelle leijonille mahdollisuuden tuhota elämisen eväät sekä aikalaisiltan että tulevilta polvilta. Hitler-Jugend ja Stalinin pioneerit, Italian ja Espanjan fascistit tai Maon kulttuurivallankumoukselliset ”tiesivät” kaiken sen propagandan, mikä heille oli syötetty eivätkä seuraukset olleet ihmiskunnalle kovin auvoiset. Herra varjele meitä vain nykyhetken pulmiin ja katteetomiin tulevaisuuden odotuksiin tuijottavien tyyperysten johtamalta yhteiskunnalta! Historiaa tunte mattomat nykypolven edustajat helposti johdetaan vetämään diktaattoreiden sotavankkureita. Toivotavasti nykyinen koulutuksen halveksuminen ja medially tyhmistäminen ei johda maailman tuhoamiseen tulevilta polvilta.

Asettautuminen vanhan viisaan, isoisän ja suvun vanhimman rooliin tuo mukanaan kysymyksen: Millaisen maailman olen jättävä jälkipolville? Terve aikuinen ja vanhus korostaa jakamista ja antamista itsekeskeisen viisivuotiaan vaatimisen ja ahnehtimisen sijasta. Sukututkimus avaa mahdolli-

suuden nöyrytykseen, oman pienuuden jos toki viisastumisenkin tajuamiseen ja juurten tunnustaminen ja hyväksyminen osaksi sukupolvien ketjua. Maine ja mainen ovat katoavaa (Sic transit gloria mundi, sanoivat vanhat roomalaiset). Kunniallisen, niin henkisen ja hengellisenkin perinnön voi jättää vain jälkipolvien sieluun. Jälkipolville jakaminen ja suvun tradition jatkaminen vahvistavat itsetuntoa ja identiteettiä.

2.3. Elämän tilinpäätös

Joku saattaa alkaa valittaa, että elämä on vaikeaa ja toinen kysyä: Niin, mihin verrattuna? Pieniä luopumisia ja hylätyksi tulemisia tapahtuu kaikille elämän varrella. ”Elämä on kuolemista”, runoilee Juice Leskinen. Elämän käsitettähän ei olisi ilman kuolemaa. Ne, jotka pelkäävät elää, pelkäävät myös kuolemaa, vaikka se vapauttaa heidät elämänpe-
lost. Saappaat jalassa kuoleamisen sijasta monet valitsevat mieluummin pystyyn kuoleamisen.

Sukututkija tutkii kuolleita sieluja ja tutustuu hautausmaihin. Kuolema tulee vähitellen itsestään selväksi asiaksi eikä itseään voi pitää poikkeuksena. Kuoleman toistuva kohtaaminen pakottaa ja auttaa muuttumaan omakekoisesta, kuolemattomasta ihmisjumalasta kuolevaiseksi ihmispoloksi sekä sen tosiasian hyväksymisessä, että kuolema on elämänkaaressa yhtä välttämätön vaihe kuin syntymä ja että aika lähenee loppuaan.

Paluu lapsuuteen on ympyrän sulkeutumista muussakin kuin dementian ja ruumiin rappeutumisen mielessä. Se on paluuta turvalliseen ja luotta-

vaiseen suhteeseen. Sukututkija on saattanut identiteettikehityksensä päätökseen, kun hän kokee saaneensa elämältä niin paljon, että on valmis ilman katkeruutta ja kaipuuta kuolemaan vaikka tänään. Elämälle kiittolisena hän silloin liittyy esipolvien ketjuun nöyränä, oman leiviskänsä kantaneena palvelijana. Kuolemanpelon voittaneena hän voi turvallisin mielin painautua äidin ja isän, esivanhempien - ja ehkä Isänkin syliin.

Tyynesti tiensä päässä oleva luottaa jäljellejääneiden kykyyn hoitaa oma osuutensa tulevaisuuden luomisessa. Hän saattaa todeta Lauri Viidan tavoin:

Kun olen kuollut
kun olen kuollut
kesä jatkuu
- kesä.

Epilogi

Vasta jotain tehtyään voi tulla tietoiseksi, mitä teollaan tavoitteli. Kun lupauduin alustuksen pitämään ja kun päädyin valitsemaan tällaisen aiheen, halusin ehkä oppia itsestäni sellaista, mitä en ole kunnolla tullut tiedostaneeksi tai ainakaan itselleni jäsentäneeksi. Ja totisesti olen oppinut aika paljon, sillä elämässäni on tapahtunut monenlaista uudeleen rakentumista sen jälkeen, kun alustuksesta sovitiin. Jokainen tehtävä, johon ryhtyy, kannattaa ottaa vastaan henkilökohtaisen kehittymisen mahdollisuutena. Kertomalla toisille, mitä, miksi ja miten ajattelee, oppii itsestään aika paljon. Kiitos tästä mahdollisuudesta.